

УДК 368.025.1(477)

DOI: 10.25140/2411-5215-2018-1(13)-119-130

*Максим Дубина, Тетяна Савченко***РОЛЬ МЕХАНІЗМІВ ГАРАНТУВАННЯ ВИПЛАТ У ПІДВИЩЕННІ РІВНЯ СТРАХОВОЇ ДОВІРИ В УКРАЇНІ***Максим Дубина, Татьяна Савченко***РОЛЬ МЕХАНИЗМОВ ГАРАНТИРОВАНИЯ ВЫПЛАТ В ПОВЫШЕНИИ УРОВНЯ СТРАХОВОГО ДОВЕРИЯ В УКРАИНЕ***Maksym Dubyna, Tetiana Savchenko***ROLE OF GUARANTEE MECHANISMS PAYABLE IN INCREASING INSURANCE TRUST IN UKRAINE**

У статті проведено дослідження особливостей створення систем гарантування виплат страхувальникам у контексті їх позитивного впливу на підвищення рівня страхової довіри в суспільстві. Визначено та теоретично обґрунтовано сутність таких систем, способи їх організації. З'ясовано, що одним із найбільш популярних способів організації надання гарантування страхових виплат є створення відповідного фонду. Ідентифіковано, що на практиці для створення відповідних фондів використовуються дві моделі їх фінансування: *Ex-ante* та *Ex-post*, природа яких була описана. Проаналізовано зарубіжний досвід створення фондів гарантування виплат клієнтам страхових компаній, які були поділені на чотири групи: фонди захисту власників полісів страхування життя та інших видів страхування; фонди захисту власників полісів інших видів страхування; фонди захисту власників полісів страхування життя та спеціальні схеми гарантування, визначено також особливості їх впровадження та функціонування.

Ключові слова: ринок страхових послуг; система гарантування виплат; моделі *Ex-ante* та *Ex-post*; компанії страхування життя; страхова довіра.

Рис.: 1. Табл.: 1. Бібл.: 25.

В статье проведено исследование особенностей создания систем обеспечения выплат страхователям в контексте их положительного влияния на повышение уровня страхового доверия в обществе. Определена и теоретически обоснована сущность таких систем, способы их организации. Установлено, что одним из наиболее популярных способов организации гарантирования страховых выплат является создание соответствующего фонда. Идентифицировано, что на практике для создания таких фондов используются две модели их финансирования: *Ex-ante* и *Ex-post*, природа которых была описана. Проанализирован зарубежный опыт создания фондов гарантирования выплат клиентам страховых компаний, которые были разделены на четыре группы: фонды защиты владельцев полисов страхования жизни и иных видов страхования; фонды защиты страхователей других видов страхования; фонды защиты владельцев полисов страхования жизни и специальные схемы гарантирования, определены также особенности их внедрения и функционирования.

Ключевые слова: рынок страховых услуг; система гарантирования выплат; модели *Ex-ante* и *Ex-post*; компании страхования жизни; страховое доверие.

Рис.: 1. Табл.: 1. Библ.: 25.

The article explores the specifics of the creation of systems to ensure payments to policyholders in the context of their positive influence on increasing the level of insurance trust in the society. The essence of such systems, methods of their organization is determined and theoretically substantiated. It is established that one of the most popular ways to organize insurance payments is to create an appropriate fund. It was identified that in practice two models of their financing are used to create such funds: "Ex-ante" and "Ex-post", the nature of which has been described. The foreign experience of creating funds guaranteeing payments to insurance companies' clients was analyzed, which were divided into four groups: protection funds for owners of life insurance policies and other types of insurance; insurance funds for insured persons of other types of insurance; protection funds of owners of life insurance policies and special guarantee schemes, and also specifics of their implementation and functioning.

Keywords: insurance services market; payment guarantee system; *Ex-ante* and *Ex-post* models; life insurance companies; insurance trust.

Fig.: 1. Table: 1. References: 25.

JEL Classification: G22

Постановка проблеми. Ринок страхових послуг є важливою складовою розвитку фінансової системи держави. У межах такого ринку акумулюються ресурси економічних суб'єктів, які згодом перетворюються на кредитні та інвестиційні кошти для розвитку реального сектору національного господарства. З іншого боку, страхові компанії дають змогу користувачам їхніми послугами мінімізувати власні ризики та убезпечити себе від настання несприятливих подій. Це також сприяє розвитку підприємств різних галузей, підвищує соціальний рівень забезпечення громадян і загалом позитивно впливає на розвиток національної економіки, оскільки зазначені установи також є її частиною.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Проте в Україні ринок страхових послуг перебуває у складному становищі власного функціонування. Така ситуація зумовлена різними чинниками, які в сукупності призвели до низького рівня страхової довіри у суспільстві і, як наслідок, відсутності розуміння в економічних суб'єктів доцільності використання послуг страхових компаній.

Окреслена ситуація також поглиблюється незначним рівнем захисту прав споживачів на ринку страхових послуг, недостатньо ефективним державним регулювання виробників таких послуг, відсутністю будь-яких гарантій для страхувальників щодо повернення власних коштів у разі виникнення фінансових труднощів у страховика. У порівнянні з діяльністю банківських установ, залучені депозити яких гарантуються державою, страхові компанії не мають також конкурентних переваг і це не сприяє їхньому подальшому розвитку в Україні. Зазначене обґрунтовує та підвищує важливість теми цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання створення в Україні гарантійних схем виплати страхових відшкодувань та їхнього впливу на подальше функціонування загалом ринку фінансових послуг розглядалися в наукових працях багатьох учених, до числа яких варто віднести В. Базилевича, Н. Внукову, О. Вовчак, Ю. Гавриленка, О. Гаманкову, І. Каракулову, С. Осадця, А. Пересаду, О. Привалову, Н. Приказюк, О. Реверчука, Т. Ротову, Н. Ткаченко, К. Шелехова та інших. Також окреслені питання активно досліджуються зарубіжними науковцями, серед яких варто відзначити таких: Дж. Вагнер, М. Манкеувікес, С. Міелі, Ф. Стюарт, І. Хоминич.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на численні наукові напрацювання щодо створення та впровадження гарантійних схем на ринку страхових послуг, нині відсутні системні дослідження у сфері пізнання особливостей формування таких фондів не лише у межах роботи компаній страхування життя, але загалом на всьому ринку. Це потребує дослідження закордонного досвіду та розроблення теоретичних положень функціонування окресленої системи гарантування виплат для підвищення рівня страхової довіри в Україні.

Мета статті. Метою статті є дослідження ролі механізмів гарантування виплат у процесі підвищенні рівня страхової довіри в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розвиток ринку страхових послуг залежить від спроможності держави створювати не лише комфортні умови для функціонування страхових компаній, але і формувати таку політику в цій сфері, яка б дозволяла підвищувати популярність страхових послуг у населення, сприяла б розумінню громадянами та власниками суб'єктів підприємницької діяльності переваг використання таких послуг для підвищення їхнього соціально-економічного рівня забезпечення та ефективності діяльності. Важливим для розбудови ринку страхових послуг також є реформування в країні окремих соціальних сфер, наприклад, галузі охорони здоров'я, проведення пенсійної реформи, що дозволяє підвищити роль страховиків у цих процесах і відкриває для них нові ринки. Однак підвищити рівень споживання страхових продуктів у суспільстві без надання будь-яких гарантій повернення вкладених коштів неможливо. Клієнти повинні чітко розуміти, що у випадку настання фінансових проблем у страховика, якому вони довірили свої ресурси, вони їх отримають. Особливо гарантування здійснення страхових виплат є актуальним для функціонування компаній страхування життя, які акумулюють довгострокові ресурси клієнтів. Саме окреслене підтверджує важливість створення в державі системи гарантійних механізмів повернення коштів споживачів на ринку страхових послуг. Зауважимо, що спочатку варто хоча б запровадити ці механізми для фізичних осіб, а далі вже працювати над удосконаленням створеної системи та впровадження гарантування страхових виплат і для інших економічних суб'єктів.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Отже, враховуючи складні умови функціонування страхових компаній в Україні, низький рівень їхньої капіталізації та необхідність конкурувати з банківськими установами за тимчасово вільні ресурси клієнтів, створення системи гарантування виконання фінансових зобов'язань (Insurance guarantee schemes – IGS) страховиків є обов'язковою умовою підвищення якості надання страхових послуг.

Розглянемо більш докладно сутність зазначеної системи, основними способами її організації є створення в межах ринку страхових послуг спеціальних гарантійних фондів, які і здійснюють компенсацію втрат клієнтів у випадку неплатоспроможності страховиків. Такі фонди, зазвичай, створюються шляхом прийняття спеціальних законодавчих актів, а їх функціонування регламентується відповідними підзаконними актами. У межах таких документів, насамперед, визначаються форма власності, система управління та повноваження керівних органів, порядок фінансування та визначаються умови надання компенсацій клієнтам. Також зазначаються способи впливу таких фондів на діяльність страхових компаній та особливості його співпраці з державними органами влади у сфері регулювання діяльності таких установ.

Фонди захисту страхувальників можуть бути державними і створюватися у вигляді спеціальних фондів, агентств, державних компаній, окремих органів нагляду та приватними – як некомерційні організації, що формуються на добровільних засадах групою страховиків для гарантування виплат за окремими видами страхових послуг.

Джерелами фінансування фондів гарантування виконання фінансових зобов'язань страховиків є, насамперед, внески страхових компаній, зобов'язання яких і гарантуються (встановлюються у відсотковому відношенні до нетто- або брутто-премій, навантаження може перерозподілятися і з самим власником поліса через сплату додаткового відсотка до страхової премії). У випадку організації зазначеного фонду державою, основними джерелами фінансування діяльності таких фондів виступають кошти державного бюджету. Якщо буде потреба у покритті втрат клієнтів від настання випадків неплатоспроможності страховиків, державні органи влади можуть залучити додаткові бюджетні кошти, якщо така можливість передбачена законодавчими нормами. У деяких країнах у разі необхідності дозволено використовувати внутрішні та зовнішні джерела фінансування (Японія, Південна Корея). До числа внутрішніх джерел відносять кошти на рахунках фонду за різними видами страхування, відповідно, зовнішніми джерелами ресурсів гарантійних фондів можуть бути банківські кредити, які забезпечені майбутніми внесками до фонду, державне фінансування та ін.

У практиці створення відповідних фондів використовуються дві моделі їх фінансування: Ex-ante та Ex-post. Модель Ex-ante передбачає попереджувальне фінансування фонду, тобто внесення коштів до настання страхової події. Така модель є найбільш поширеною в країнах, оскільки дозволяє поступово накопичувати ресурси в межах такого фонду і використовувати їх у будь-який час у разі потреби (Латвія, Іспанія, Німеччина, Франція, Японія). Перевагами зазначеної моделі акумулювання фінансових ресурсів є постійна їх доступність та забезпечення швидкості реагування в разі виникнення неплатоспроможності страховиків. Проте для цього способу створення фондів та наповнення фондів відповідними коштами притаманні й певні недоліки: необхідність здійснення адміністративних витрат, неспроможність чітко визначити обсяги необхідних ресурсів, якими повинен володіти такий фонд для забезпечення стійкості функціонування ринку страхових послуг.

Модель Ex-post створюється в період після настання страхового випадку (Великобританія, Ірландія, Польща). Ця схема не вимагає суттєвих витрат на адміністрування роботи фонду, оскільки кошти акумулюються одразу після настання випадку неплатоспроможності страхової компанії. Також перевагою такої моделі є можливість страхо-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

виків розпоряджатися своїми коштами, не віддаючи їх до фонду гарантування. Однак недоліком такої моделі є неспроможність страхових компаній швидко акумулювати необхідну суму фінансових ресурсів для підтримки страхових компаній, що опинилися у скрутному становищі, або виплат страхувальникам. У такому випадку сам процес гарантування може бути тривалішим і призвести до втрати страхової довіри з боку споживачів страхових послуг. У деяких країнах застосовується змішана модель фінансування гарантійного фонду, яка передбачає формування спеціального фонду фінансових ресурсів у кожній компанії з можливістю швидкої мобілізації коштів у разі потреби (Бельгія, Норвегія, Канада).

Відповідно, маючи у своєму розпорядженні достатній обсяг ресурсів, гарантійні фонди можуть здійснювати виплати страхувальникам у разі настання неплатоспроможності страхової компанії, або реалізовувати превентивні заходи попередження її банкрутства за допомогою вливання капіталу, надання кредитів, гарантій, придбання активів з метою підвищення фінансової стійкості такої установи. Виплата компенсацій може здійснюватися напряму із фонду гарантування (Іспанія, Канада, Південна Корея) або спочатку кошти спрямовуються неплатоспроможному страховику, який самостійно здійснюватиме страхові відшкодування страхувальникам (Японія).

Розглянемо більш докладно механізм функціонування гарантійного фонду у випадках настання неплатоспроможності страхової компанії (рис.).

Рис. Узагальнена модель функціонування гарантійного фонду страхових виплат
Джерело: побудовано авторами з урахуванням [2; 19; 20].

Наведений на рис. 1 механізм є типовою схемою компенсації страхових виплат клієнтам. Однак у різних країнах існують відмінності в частині створення окремих гарантійних фондів. Загалом всі їх види можна поділити на чотири групи: фонди захисту власників полісів страхування життя та інших видів страхування; фонди захисту власників полісів інших видів страхування; фонди захисту власників полісів страхування життя та спеціальні схеми гарантування. Найбільш типовими є фонди, які призначені для захисту одного або декількох видів страхування, та гарантійні системи, функціонування яких передбачає покриття власними гарантіями всіх договорів страхування.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Зауважимо, що фонди захисту власників полісів інших видів страхування здебільшого створюються для здійснення виплат страхувальникам за обов'язковими видами страхування. Це дозволяє підвищити рівень довіри до діяльності страхових компаній, що надають такі види страхування. Деякі країни, у тому числі Бельгія, Фінляндія, Франція та Іспанія, мають фонди, які охоплюють додаткові послуги обов'язкового страхування (наприклад, деякі види соціального страхування робітників, страхування на час проведення полювання та ін.). На відміну від фонду для певного виду страхування, загальний фонд охоплює широкий діапазон видів як обов'язкового, так і добровільного страхування. Такий фонд створюється, щоб гарантувати оплату вимог страхувальників у випадках, коли компанія стає неплатоспроможною і нездатною виконати свої фінансові зобов'язання.

Проаналізувавши особливості роботи гарантійних фондів, які вже створені в зарубіжних країнах та ефективно здійснюють свою діяльність, можна виділити такі характерні риси їх функціонування:

- форма власності гарантійних фондів переважно є приватною (Великобританія, Франція, Польща, Німеччина, Данія та ін.), але всі такі фонди, що функціонують, перебувають під управлінням наглядового органу;

- ступінь покриття гарантійним фондом включає як зароблені, так і незароблені премії, причому відсоток покриття також є дуже високим – не менше ніж 50 % за добровільними видами страхування та 100 % за обов'язковими видами;

- поширеною моделлю фінансування фондів гарантування виплат є модель *Ex-ante*, яка використовується в Латвії, Іспанії, Німеччині, Данії, Мальті;

- гарантійні фонди зазвичай не залучають зовнішнього та державного фінансування для виконання своїх зобов'язань;

- існують також у європейських країнах у додаток до класичних фондів гарантування страхових виплат і фонди, діяльність яких орієнтована на захист споживачів обов'язкових видів страхування (Бельгія, Фінляндія, Італія, Словаччина).

У таблиці систематизовано інформацію про фонди гарантування виплат споживачів страхових послуг, що найбільш ефективно функціонують у різних країнах, та визначено особливості їхньої діяльності.

Зауважимо, що в Україні на сьогодні система гарантування виплат страхувальникам у разі настання неплатоспроможності страхових компаній розвинута слабо. Зважаючи на те, що такі випадки відбуваються періодично, то існує значний ризик втрати коштів клієнтами цих установ. У поєднанні з високими темпами інфляції та девальвацією національної валюти, що обезцінюють вартість страхових платежів (особливо за програмами компаній страхування життя), вкладати власні фінансові ресурси до страхових компаній є ризиковано і не вигідно. Відповідно, окреслені причини в сукупності з іншими чинниками сприяли формуванню в українському суспільстві масової недовіри до діяльності страховиків і непопулярність їхніх послуг серед, насамперед, населення.

Таблиця

Порівняльна характеристика гарантійних фондів захисту страхувальників різних країн

Країна/ Назва IGS	Форма власності/ управління	Модель фінансування/внески страховиків до IGS	Покриття	Обмеження на компенсаційні виплати	
<i>Велика Британія</i> Financial Services Compensation Scheme (FSCS)	Приватна компанія з обмеженою відповідальністю; Рада директорів, яка визначається регулятором ринку фінансових послуг. FSCS втручається тільки в разі фінансових труднощів у страховика або в разі дефолту	Ex-post; Фонд зі страхування життя – 1 % від бруто страхових премій, за загальним страхуванням – 1 % від чистих страхових премій	Покриває страхування життя та загальне страхування, за винятком перестрахування кредитів, морського, авіаційного транспорту; система покриває незароблені премії	Без встановлення максимального ліміту, FSCS компенсує 100 % вимог за обов'язковими видами страхування, в інших випадках рівень покриття – 90 %	
<i>Латвія</i> Financial and Capital Market Commission (FCMC)	Перебуває у державній власності під управлінням наглядового органу. Втручається тільки в разі неплатоспроможності страховика	Ex-ante; 1 % від бруто страхових премій	Передбачає покриття всіх видів страхування як для власників страхування життя, так і для інших видів страхування	Зі страхування життя – 100 % (верхня межа – 15 000 євро на 1 застрахованого), за іншими класами страхування – 50 % (верхня межа – 3 000 євро)	
<i>Польща</i> Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny	IGF є приватним органом, під керівництвом виконавчого комітету. Втручається після декларування справи про банкрутство страховика (за розпорядженням суду) або у разі примусової ліквідації (за наказом Комісії фінансового нагляду)	Страхування цивільної відповідальності на транспорті – Ex-ante (з правом стягувати додаткові внески), для всіх інших видів страхування – Ex-post; усі внески базуються на валових преміях за відповідне страхування	Захищає страхування життя; чотири види обов'язкового страхування від нещасних випадків за страхуванням цивільної відповідальності на транспортних засобах та сільськогосподарські будівлі	Страхування цивільної відповідальності на транспорті – 100 % покриття (верхня межа – 1,5 млн євро за особисті ушкодження та 300 000 євро за матеріальну шкоду); страхування життя та професійної відповідальності – 50 % покриття і до 30 000 євро; страхування сільськогосподарських будівель – 100 % покриття	
<i>Франція</i>	The Fonds de garantie des assurances de personnes (FGAP)	FGAP, FGAO є юридичними особами, створеними відповідно до приватного права. Управління здійснюється Наглядовою радою.	Змішана форма Ex-ante та Ex-post; 0,05 % від суми математичних резервів усіх зацікавлених компаній	Покриває страхування життя	Покриття 100 % (максимальна сума – 90 000 євро в разі смерті чи інвалідності; інакше 70 000 євро)
	The Fonds de garantie des assurances obligatoires de dommages (FGAO)	Втручається в період, якщо страхова компанія більше не в змозі виконувати свої зобов'язання	Ex-ante (з правом стягувати додаткові внески); 1 % витрат FGAO щодо випадків неплатоспроможності	Покриває загальні види страхування	Покриття для страхувальників – 90 %, без обмеження максимальної суми

Джерело: розроблено авторами на основі [5; 21; 22; 23; 24; 25].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Чинне законодавство не забороняє створення в державі фондів гарантування страхових виплат. У Законі України «Про страхування» статтею 32 передбачено, що з метою додаткового забезпечення страхових зобов'язань страховики на добровільних засадах можуть на підставі договору створити Фонд страхових гарантій, який є юридичною особою [11]. Відповідно, нині в державі створено Фонд гарантування виплат власникам наземних транспортних засобів у разі настання страхового випадку. Зокрема, у статті 20 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» зазначено, що в разі ліквідації страховика обов'язки за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності виконує ліквідаційна комісія. Обов'язки страховика за такими договорами, для виконання яких у страховика, що ліквідується, недостатньо коштів та/або майна, приймає на себе Моторне (транспортне) страхове бюро України (МТСБУ) [9]. Тобто виконання обов'язків у повному обсязі гарантується коштами відповідного централізованого страхового резервного фонду МТСБУ.

Особливо актуальним для України є питання створення гарантійного фонду страхових виплат за договорами страхування життя. Цьому виду страхування за своєю природою притаманний довгостроковий характер акумулювання коштів клієнтів (більше 10 років), що дозволяє компаніям страхування життя перетворювати залучені кошти в довгострокові інвестиції, обсяги яких в межах національної економіки є надто незначними. Важливість створення передумов для активізації ринку страхування життя не викликає сумнівів. Саме тому періодично на розгляд Верховної Ради України виносять проекти створення гарантійних схем повернення виплат у разі настання банкрутства страхових компаній у цій сфері. Зокрема, у 2013 р. було подано проект Закону України «Про Фонд гарантування страхових виплат за договорами страхування життя». Проте на сьогодні цей документ не перетворився на законодавчий акт. Така ситуація пов'язана з існуванням значної кількості дискусійних питань щодо створення відповідного Фонду. Зокрема:

1) чи є доцільність створення окремого Фонду гарантування виплат за договорами страхування життя, чи краще розширити функції діючого Фонду гарантування вкладів фізичних осіб;

2) також у проекті пропонуються норма, що Фонд гарантує бенефіціарам відшкодування розміру страхової виплати або викупної суми, передбаченої договором страхування життя, у разі, коли страховик стає неплатоспроможним не раніше ніж через три роки після отримання Фондом першого регулярного внеску [10], що в умовах значного рівня інфляції робить таку схему гарантування неефективною;

3) у проекті закону передбачено, що максимальний розмір гарантійних виплат або максимальний розмір компенсаційних виплат становить 20 тисяч гривень у розрахунку на одну застраховану особу за одним договором страхування життя [10], що у порівнянні з гарантійною сумою Фонду гарантування вкладів фізичних осіб є незначною сумою компенсацій, хоча обсяги накопичень, які можуть потенційно акумулюватися компаніями страхування життя, є досить великими (тривалий період накопичення);

4) також проектом встановлюються обмеження щодо використання сформованих фондів фінансових ресурсів, оскільки пропонується кошти такого фонду інвестувати виключно в державні цінні папери, які дійсно є найбільш надійними цінними паперами, однак, інші не дуже ризикові напрямки вкладання ресурсів можуть приносити більший дохід.

Зауважимо, що пропозиції та розроблені законопроекти у сфері впровадження систем гарантування за окремими видами страхових послуг (не страхування життя) взагалі відсутні. Це підтверджує, що на ринку страхових послуг України найближчим часом не будуть створені відповідні схеми гарантування виплат за страховими послугами, що стримуватиме подальші процеси акумулювання коштів страховими компаніями та не сприятиме використанню їхнього потенціалу щодо створення довгострокових інвестицій і формуватиме умови для подальшого зниження рівня страхової довіри в суспільстві.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Для подальшого розвитку ринку страхових послуг, на наше переконання, необхідно здійснити таке.

1. Розробити концептуальну модель побудови в Україні цілісної системи гарантування виплат за договорами клієнтів усіх фінансових установ, які залучають їхні кошти. Визначити в межах такої моделі функціонування фондів гарантування страхових виплат і обґрунтувати механізм їх поступового впровадження на ринку фінансових послуг. Саме для підвищення рівня страхової довіри важливими є питання забезпечення формування довіри в межах зазначеного ринку загалом, та підвищення її значення в процесі взаємодії страховиків та страхувальників.

2. Впровадити міжнародний досвід побудови систем гарантування страхових виплат, які вже ефективно діють в інших країнах і сприяють розвитку ринку страхових послуг. У цьому контексті варто переймати не лише модель повернення коштів клієнтів, але й також вивчати досвід щодо створення систем управління відповідними гарантійними фондами. Зокрема, показовим є досвід Польщі, в якій гарантійний орган підпорядкований Виконавчому комітету. Виконавчий комітет призначається Радою Фонду, до складу якої входять дев'ять членів. Один призначається Міністерством фінансів, одним – Комісією з фінансового нагляду, а ще сім – страховиками. Такий фонд несе відповідальність перед Міністерством фінансів та Комісією з фінансової нагляду.

3. Удосконалити положення проекту закону щодо створення фонду гарантування виплат за договорами страхування життя. Переглянути сам механізм виплати можливих втрат, формування доходів такого фонду та особливостей його функціонування. Якщо звертатися до положень проекту Закону України «Про Фонд гарантування страхових виплат за договорами страхування життя», то в ньому зазначено, що для отримання статусу учасника фонду страховики сплачують вступний внесок у розмірі 20 тис. грн, а також сплачують двічі на рік за перше та друге півріччя поточного року регулярні внески у розмірі 0,4 % суми страхових премій, отриманих за відповідний період. Такі умови не зможуть забезпечити належні обсяги фінансування зазначеного фонду, а, отже, і його спроможність повною мірою виконувати власні функції.

4. Забезпечити синхронізацію функціонування різних фондів гарантування, що повинні існувати на ринку фінансових послуг України. Надання переваг Фонду гарантування вкладів фізичних осіб щодо можливостей повернення втрачених ресурсів клієнтів може призвести до наявності різної фінансової та інституційної спроможності таких фондів щодо виконання своїх функцій. Така ситуація на сьогодні вже існує у сфері державного регулювання діяльності фінансових установ. НБУ має значно більшу спроможність здійснювати нагляд за роботою банківських установ, ніж Нацкомфінпослуг щодо регулювання діяльності парабанківських посередників. Фінансові можливості такої комісії дуже обмежені і це стримує впровадження нових механізмів опрацювання інформації, її оприлюднення, перевірку фінансових станів зазначених установ в онлайн-режимі, що значно послаблює її роль у розвитку ринків послуг небанківських фінансових посередників.

Висновки. Отже, у межах статті було проведено дослідження особливостей створення систем гарантування виплат страхувальникам у контексті їхнього позитивного впливу на підвищення рівня страхової довіри в суспільстві. Зокрема, було визначено та теоретично обґрунтовано сутність таких систем, способи їх організації: державні, що створюються у вигляді спеціальних фондів, агентств, державних компаній, окремих органів нагляду, та приватні – як некомерційні організації, що формуються на добровільних засадах групою страховиків. Визначено, що одним із найбільш популярних способів організації надання гарантування страхових виплат є створення відповідного фонду. Зокрема, було з'ясовано, що на практиці для створення відповідних фондів використо-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

вуються дві моделі їх фінансування: Ex-ante та Ex-post. Модель Ex-ante передбачає попереджувальне фінансування фонду, тобто поступове накопичення ресурсів у межах такого фонду і використання їх у будь-який час, коли буде потреба. Модель Ex-post створюється в період після настання страхового випадку через акумулювання коштів одразу після настання випадку неплатоспроможності страхової компанії.

Також у статті проаналізовано зарубіжний досвід створення фондів гарантування виплат клієнтам страхових компаній, які були поділені на чотири групи: фонди захисту власників полісів страхування життя та інших видів страхування; фонди захисту власників полісів інших видів страхування; фонди захисту власників полісів страхування життя та спеціальні схеми гарантування, визначено також особливості їх впровадження та функціонування. Це дало змогу викоремити загальні риси роботи зазначених фондів та використати отримані результати дослідження для створення подібних фондів у нашій державі.

Проаналізовано сучасну ситуацію в Україні у сфері надання гарантій щодо виплат страхувальникам та з'ясовано, що такі гарантії фактично відсутні. Виявлено, що на сьогодні в державі створено лише Фонд гарантування виплат власникам наземних транспортних засобів у разі настання страхового випадку та визначено, що обов'язки страховика за такими договорами, для виконання яких у страховика, що ліквідується, недостатньо коштів та/або майна, приймає на себе Моторне (транспортне) страхове бюро України (МТСБУ). Досліджено наявні напрацювання у сфері запровадження фонду гарантування виплат клієнтам компаній страхування життя та визначені причини неприйняття проекту закону щодо створення такого фонду.

Список використаних джерел

1. Ахвледиани Ю. Т. Рынок страховых услуг: современные тенденции и перспективы развития: монография. Москва: РУСАЙНС, 2017. 236 с.
2. Дубина М. В., Лисенко І. В., Пілевич Д. С. Сучасні тенденції та особливості розвитку страхового ринку України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. Вип. 9. Ч. 7. С. 184–188.
3. Каракулова І. С. Європейський досвід функціонування фондів гарантування страхових виплат. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2011. № 126. С. 33–35.
4. Коваль О. П. Щодо запровадження Фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування життя. *Фінанси України*. 2014. № 3. С. 61–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2014_3_7 (дата звернення: 01.02.2018).
5. Комісія з регулювання фінансів та ринків капіталів Латвії (FCMC): сайт. URL: <http://www.fktk.lv/en> (дата звернення: 13.01.2018).
6. Кондратенко Д. В., Мужиливский В. В. Анализ целесообразности создания фонда гарантирования страховых выплат по договорам страхования жизни в Украине. *Страховые интересы современного общества и их обеспечение: сб. материалов XIV Междунар. науч.-практ. конф., 5-7 июня 2013 г. Саратов, 2013. С. 230–234.*
7. Леонов С. Зарубіжні системи гарантування страхових виплат: досвід функціонування та гармонізації. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 12 (2). С. 257–260. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escap_2013_12%282%29__52 (дата звернення: 22.01.2018).
8. Орланюк-Малицкая Л. А. Проблемы формирования гарантий защиты интересов потребителей страховых услуг. *Вестник финансового университета*. 2012. № 3(69). С. 64–72.
9. Про обов'язкове страхування цивільно правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 1 липня 2004 року № 1961-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1961-15> (дата звернення: 11.02.2018).
10. Про прийняття за основу проекту Закону України про Фонд гарантування страхових виплат за договорами страхування життя: Закон України від 8 жовтня 2013 року № 632-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/632-18> (дата звернення: 22.02.2018).

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

11. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 року № 85/96-ВР. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 13.01.2018).

12. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дата звернення: 05.02.2018).

13. Роговенко Д. С. Актуальні питання гарантування страхових виплат за договорами страхування життя. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 12. С. 156–162. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2013_12_40 (дата звернення: 15.12.2017).

14. Савченко Т. В., Дубина М. В. Зарубіжний досвід функціонування механізмів гарантування на страховому ринку. *Юність науки – 2017: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 26-27 квітня 2017 р.). Чернігів: ЧНТУ, 2017. С. 136–138.

15. Салайчук О. М. Зарубіжний досвід гарантування страхових виплат за договорами автострахування. *Економічний вісник університету*. 2015. Вип. 26(1). С. 222–227. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvu_2015_26%281%29_41 (дата звернення: 22.01.2018).

16. Саякова Ж. Международный опыт системы гарантирования. *Рынок страхования*. 2005. № 1 (3). С. 15.

17. Фарат О. І. Передумови створення в Україні ефективної системи гарантування виплат у сфері страхування життя згідно з європейськими стандартами. *Науковий вісник НЛТУ України*. Львів, 2007. Вип. 17.8. С. 249–256.

18. Хоминич И. П., Саввина О. В. Международная практика защиты потребителей страховых услуг. *Экономика, статистика и информатика. Серия: Экономика. Экономические науки*. 2014. № 6 (2). С. 359–363.

19. Шкарлет С. М., Дубина М. В., Тунік М. В. Розвиток системи контролінгу в управлінні страховими компаніями на ринку фінансових послуг України: монографія. Чернігів: ЧНТУ, 2016. 320 с.

20. Dubyna M. V., Yusuhno S. I., Bychkova P. V. Functioning Peculiarities of the Deposit Insurance System in the USA. *Business Inform.* 2016. № 3. P. 24–31.

21. Financial Services Compensation Scheme (FSCS): site. URL: <https://www.fscs.org.uk> (Last accessed: 15.02.2018).

22. Insurance guarantee schemes in the EU. URL: http://ec.europa.eu/internal_market/insurance/docs/guarantee_schemes_en.pdf (Last accessed: 23.12.2017).

23. The Fonds de garantie des assurances de personnes (FGAP): site. URL: <http://www.fgap.fr> (Last accessed: 03.02.2018).

24. The Fonds de garantie des assurances obligatoires de dommages (FGAO): site. URL: <https://www.fondsdegarantie.fr> (Last accessed: 01.02.2018).

25. Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny: site. URL: <https://ufg.pl> (Last accessed: 15.01.2015).

References

1. Akhvlediani, Yu. T. (2017). *Rynok strakhovykh uslug: sovremennyye tendentsii i perspektivy razvitiya [Market of insurance services: current trends and development prospects]*. Moscow: RUSAYNS [in Russian].

2. Dubyna, M. V., Lysenko, I. V., Pilevych, D. S. (2014). Suchasni tendentsii ta osoblyvosti rozvytku strakhovoho rynku Ukrainy [Modern Trends and Features of the Ukrainian Insurance Market Development]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya «Ekonomiczni nauky» – Scientific visnyk of Kherson State University. Series «Economic Sciences»*, 9, 184–188 [in Ukrainian].

3. Karakulova, I. S. (2011). Yevropeyskyi dosvid funktsionuvannya fondiv harantuvannya strakhovykh vyplat [European experience of guarantee insurance coverage funds]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Ekonomika – Visnyk of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Series: Economics*, 126, 33–35 [in Ukrainian].

4. Koval, O. P. (2014). Shchodo zaprovadzhennia Fondu harantuvannya strakhovykh vyplat za dohovoramy strakhuvannya zhyttia [Concerning the introduction of the Guarantee Fund for insurance payments under life insurance contracts]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 3, 61–68. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2014_3_7.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

5. Komisija z rehulivannia finansiv ta ryнкiv kapitaliv Latvii (FCMC) [The Latvian Financial and Capital Market Commission (FCMC)]. *www.fktk.lv/en*. Retrieved from <http://www.fktk.lv/en>.

6. Kondratenko, D. V., Muzhilivskiy, V. V. (2013). Analiz tselesoobraznosti sozdaniya fonda garantirovaniya strakhovykh vyplat po dogovorom strakhovaniya zhizni v Ukraine [Analysis of the feasibility of creating a fund to guarantee insurance payments under life insurance contracts in Ukraine]. Proceedings from *XIV Mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiia «Strakhovye interesy sovremennogo obshchestva i ikh obespechenie» – XIV International Scientific and Practical Conference «Insurance interests of modern society and their provision»* (June 5-7, 2013) (pp. 230–234). Saratov [in Russian].

7. Leonov, Ye. (2013). Zarubizhni systemy harantuvannia strakhovykh vyplat: dosvid funktsionuvannia ta harmonizatsii [Foreign insurance guarantee insurance systems: experience of functioning and harmonization]. *Ekonomichniy analiz – Economic analysis*, 12 (2), 257–260. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_12%282%29_52.

8. Orlanyuk-Malitskaya, L. A. (2012). Problemy formirovaniya garantiy zashchity interesov potrebiteley strakhovykh uslug [Problems of formation of guarantees of protection of interests of consumers of insurance services]. *Vestnik finansovogo universiteta – Visnyk of the Financial University*, 3 (69), 64–72 [in Russian].

9. Pro oboviazkove strakhuvannia tsyvilno pravovoi vidpovidalnosti vlasnykiv nazemnykh transportnykh zasobiv [On compulsory insurance of civil liability of owners of land vehicles]. № 1961-IV (July 1, 2004). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1961-15>.

10. Pro pryiniattia za osnovu proektu Zakonu Ukrainy pro Fond harantuvannia strakhovykh vyplat za dohovoramy strakhuvannia zhyttia [On adoption of the draft Law of Ukraine on the Guarantee Fund for insurance payments under life insurance contracts]. № 632-VII (October 8, 2013). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/632-18>.

11. Pro strakhuvannia [On Insurance]. № 85/96-VR (March 7, 1996). Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.

12. Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehulivannia ryнкiv finansovykh posluh [On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets]. № 2664-III (July 12, 2001). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

13. Rohovenko, D. S. (2013). Aktualni pytannia harantuvannia strakhovykh vyplat za dohovoramy strakhuvannia zhyttia [Topical issues of guaranteeing insurance payments under life insurance contracts]. *Biuleten Ministerstva yustytzii Ukrainy – Bulletin of the Ministry of Justice of Ukraine*, 12, 156–162. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2013_12_40.

14. Savchenko, T. V., Dubyna, M. V. (2017). Zarubizhnyi dosvid funktsionuvannia mekhanizmiv harantuvannia na strakhovomu ryнку [Foreign experience in the functioning of guaranteeing mechanisms in the insurance market]. Proceedings from *Yunist nauky – 2017: sotsialno-ekonomichni ta humanitarni aspekty rozvytku suspilstva: Mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiia studentiv, aspirantiv i molodykh vchenykh – Youth of science – 2017: socio-economic and humanitarian aspects of society development: the International scientific and practical conference of students, postgraduates and young scientists* (April 26-27, 2017) (pp. 136-138). Chernihiv [in Ukrainian].

15. Salaichuk, O. M. (2015). Zarubizhnyi dosvid harantuvannia strakhovykh vyplat za dohovoramy avtostrakhuvannia [Foreign experience in guaranteeing insurance payments under motor insurance contracts]. *Ekonomichniy visnyk universytetu – Economic visnyk of the University*, 26 (1), 222–227. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2015_26%281%29_41.

16. Sayakova, Zh. (2005). Mezhdunarodnyy opyt systemy garantirovaniya [International experience of the guarantee system]. *Rynok strakhovaniya – Insurance market*, 1 (3), p. 15 [in Russian].

17. Farat, O. I. (2007). Peredumovy stvorennia v Ukraini efektyvnoi systemy harantuvannia vyplat u sferi strakhuvannia zhyttia zghidno z yevropeiskymy standartamy [Prerequisites for the creation of an effective system of guaranteeing payments in the field of life insurance in Ukraine in accordance with European standards]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy – Scientific visnyk of NLTU of Ukraine*, 17.8, 249–256 [in Ukrainian].

18. Khominich, I. P. (2014). Mezhdunarodnaya praktika zashchity potrebiteley strakhovykh uslug [International practice of consumer protection of insurance services]. *Ekonomika, statistika i informatika. Seriya: Ekonomika. Ekonomicheskie nauki – Economics, Statistics and Informatics. Series: The Economy. Economic sciences*, 6 (2), 359–363 [in Russian].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

19. Shkarlet, S. M., Dubyna, M. V., Tunik, M. V. (2016). *Rozvytok systemy kontrolinhu v upravlinni strakhovomu kompaniiamy na rynku finansovykh posluh Ukrainy [Development of a controlling system in the management of insurance companies in the Ukrainian financial services market]*. Chernihiv: ChNTU [in Ukrainian].

20. Dubyna, M. V., Yusuhno, S. I., Bychkova, P. V. (2016). Functioning Peculiarities of the Deposit Insurance System in the USA. *Business Inform*, 3, 24–31 [in English].

21. Financial Services Compensation Scheme (FSCS): site. www.fscs.org.uk. Retrieved from <https://www.fscs.org.uk>.

22. Insurance guarantee schemes in the EU. Retrieved from http://ec.europa.eu/internal_market/insurance/docs/guarantee_schemes_en.pdf.

23. The Fonds de garantie des assurances de personnes (FGAP): site. www.fgap.fr. Retrieved from <http://www.fgap.fr>.

24. The Fonds de garantie des assurances obligatoires de dommages (FGAO): site. www.fondsdegarantie.fr. Retrieved from <https://www.fondsdegarantie.fr>.

25. Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny: site. ufg.pl. Retrieved from <https://ufg.pl>.

Дубина Максим Вікторович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Дубина Максим Вікторович – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Dubyna Maksym – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: maksim-32@ukr.net; mvdubyna@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5305-7815>

Researcher ID: F-3291-2014

Савченко Тетяна Володимирівна – магістр, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Савченко Татьяна Владимировна, магистр, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Savchenko Tetiana – master student, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: tani.savchenko@gmail.com